

Злаша КОЦИЋ

ЛЕТ КРОЗ ЦРНУ РУПУ

(Милутин Петровић: *О и Наоиако*)

Завршна реч песама »Неразумних« (*Сихија*) јесте реч »Полетушац«. Она стоји испред завршне тачке, или завршне звездике у сазвежђу отпочетом укроћеним рајским клицањем: »Има. / Јабукe. / Јабукe, / има. Бога./ Бога« (песма »Суша. Усна«).

Полетушац је ту оио жуто пиле које у почетној песми, песми »Влажна усна«, долази у сан, или као сан: »Сан. У / рупу / уђе. / Жуто пиле«.

И сама отвор, из којег исходи створено, усна створитеља пресликава себе, а своју створитељску моћ подарује и створеном: »Соко. / Лупа. / Лупа. / Крилима лупа. / Соко. / Отворио кљуна« (песма »Шта ме занима«). Тај отвор као да је и графички означен одговарајућим знаком, *словом О*: »Да сам, о, увео, у ред, у / стање, стање, / о, да сам, / сићушно јаје«. Словом које, готово у исти час, осваја нове димензије, добија и једно од својих оваплоћења – »сићушно јаје«. Било да ово читамо као: да сам (увео) сићушно јаје, или: да сам сићушно јаје – у продужетку наилазимо на заобљено значење и те слике: »о да сам, / сићушно јаје. / Бекета. / Грize. / Зуб. / Буши кошницу«. Земаљски створитељ, Бекет, овде је узор, исказана је жеља да се припада његовом »леглу«, онако како се леглу Милутин Петровић приклања у песми »Неколико песничких слика посвећених религији« (књига *О*): »Пре бих одабрао легло птице, с јајетом, и / у том бих стану снiо«.

Створитељски пак чин представљен је новим покретом, паралелним рађању пилета из љуске: »Грize. / Зуб. / Буши кошницу«. Зуб уместо кљуна, кошница уместо љуске – померање је типично за овог песника, треба то померање овде уочити, њиме ће се отворити два лука. Један – према Великом Створитељу и, посредно, преко јабуке, према меду, храни ондашњој, и Златном Добу рајском: »О да сам, нисам. / Хулио. / О, колико. / Био. / Фин«. (песма »Зуб«). А други лук – према (такође полетушцу) данашњем малом створитељу машине-летилице која је »облепљена медом« (песма »Из троугла«, књига *Наоиако*). Према малом зрачку ка избављењу, то јест према оним »потоцима меда« које »растачу« они *друи*, летачеви сусретници, што су испуњени радошћу (песма »Не бој се него говори, и да не ућутиш«, књига *О*).

Од пробијања кошнице у песми »Зуб«, од изласка у нови облик живота, Милутин Петровић ће у књижу *О и Наоиако* доћи до меда као овојнице, заштитног знака новог облика живота (то је препознатљиви

знак божапске, вечне, некварљиве хране, и душе). Мед ће ту и дословце бити приближен небесима: »Имам машину. Она је под влашћу неба« (песма »Из троугла«). Те се и »жуто пиле«, »полетушац«, и летач означен као »ја« у књижју *O* и *Наојако* – доводе у најужу везу. Тим пре што су обоје обумљени двозначном плавети: жуто пиле »Ускаче. У плаву чорбу. Ускаче. С алатком о врату. Труби. Знак, животни. Полетушац« (песма »Суша. Усна«); летач (који је и сам под влашћу неба?) уверава нас: »Нисам порушио зид. Желео сам, и тамо и овде, да заменим плавет« (песма »Заиста корисно«, књига *Наојако*). »Плава чорба« од фаталног завршетка преобраћена је у почетак живота (»труби, знак животни«) управо кроз отвор усана, кроз *o* трубе: ускачући у њу (лук наниже), полетушац заправо узлеће у нови живот (лук нависе). Ова два лука садржана су у истом, дакле, покрету, стога ћемо их и препознати у завршним стиховима књиге *O* – у речима летача: »Полетећу. Унакрст«.

ЛЕТ

Књига *O* може се читати као књига о летењу – управо као лето-пис који исписује летач (коме је прототип жуто пиле) током бескрајно продуженог – раситњеног – магновења (секунде). О летењу унакрсном на онај начин на који је унакрсан и лет жутог пилета: летн се у сопствени расап али и у нови вид живота. При чему »плава чорба« у новој варијанти добија димензије потопа: »Лебдео сам. Нисам скренуо поглед, светлост је шикнула. Стало је срце. Видео сам пре потопа«. Тежиште овога дела песме са насловом »1990, мај 22, 11^h 59' 59"«, београдски метро« – у оваквом читању мора бити у речима *видео сам*, на њима почива књига *O*: условни тренутак искуства које наличн доживљају клиничке смрти (отуд ваљда и поуздано полетиште) разложен је, условно, на још краће временске исечке, који су оставили сваки свој траг обликован као слика или фрагмент слике. Као мали отисак који ће за коначну слагалицу бити незаменљив. Оквир тој слагалици колико-толико је одређен – то је онај овој који остварују прва и завршна песма. Прву смо споменули, с метроом и са благом асиметријом датума и часа у наслову (аритмијом срца?), са 59' и 59", тик уочн поднева. А завршна песма има наслов у коме је симетрија успостављена: 1990, мај, 21, 12^h.

Потоп из уводне песме у завршној ће попримити катастрофалнији обим – »Видео сам *црну руну* / испод брда / Приказа очигледно тоне« / (узгред, нема разлога да у »приказн« не препознамо и ону »сподобу«, оног »читаоца мрака«, дакле, не и владаоца, властелина таме из прве уводне песме, од којег се очекује да »прими заклетву«). Но та катастрофичност је привидна – најпре због тога што рупа гута приказу (сподобу) које се у књизн *Промена* залуд настојало ратосиљати, а потом и због тога што црпа рупа, иако усисава, прождире – на супротном свом крају има нсходиште новог живота и она је заправо симбол преображаја. Она се може препознати и у опису саме машине-летилице, она је »утегнута каишем« (округли облик) и »облепшена медом« (непропаљљивим, вечним) – »Увлачи се без престанка; на супротној страни се надувава« (песма »Из троугла«, књига *Наојако*).

Те и нарастање катастрофе, гнева («И подигни гнев; и узми орган по орган?», песма »Заклетва») – треба да је заправо тек увод у лет кроз прну рупу – кроз »О« у коме се сустичу с једне стране »озбиљни часи« а с друге часи опроста, »умилостивљени часи« како ће рећи песник. Кроз О које је *отисак целокујној бића лешачевој*, сабраног макар на часак уцело, О које је жиг светлости и живота отиснут у нечему што је *иза живота*, што је реквизита *смрти* – а то је даска, претходница посмртном ковчегу. Кроз О које је око, зеница, чуварка тајног дотока и исхода светлости, чуварка тајне преображаја спољног виђења у унутарње виђење, чуварка тајне дотицаја са суштаственим бићем Светлости.

Глава на пању и отисак на дасци две су опозитне слике, два реципрочна сублимна стања насликана на две супротне стране танке а тешко пробојне мембране између двеју равни човекове егзистенције. Фина поштуност којом се слика отиска (мртвог чвора) на дасци, нахереној (већ полуспуштеној у земљу?) преобраћа у живи трептај ока (живу зеницу, зеницу живота) – чини драматичне редове овог уводног дела можда и најлепшим у књизи О:

»Тада се мој отисак / на твојој дасци / нагнутој дасци скупи / до моје величине; имаће / мој осмех, мирисну / облогу; имаће / живот на нагнутој / дасци, и промењене / откуцаје; промениће / се сунце изнад жига, / испод жига ће сунце / проћи, и зауставиће сунце било шта; / имаће отисак у / зеници, поновљен / авета?«

Запитаност летача, и страх од аветињског, добро знаног и запечаћеног у зеници (*Глава на пању, Промена, Сбраб*), присутни су с *обе* стране црне рупе, пре лета, *пре* но што ће отисак бити начињен, но неће нестати ни током читавог лета. Основно питање, ако би се тако могло рећи, које сабира све бројне упитнике у књизи О, могло би да буде: хоће ли та црна рупа – та тачка која је одсуствовала у *Глави на пању* (сабрана самим насловом у језу), која је, нагроздана, онако роварила унутарње пределе *Промене*, која се удвојила у *Сбрабу* – хоће ли та рупа-тачка про сија-ти у тробом?

»О« би требало да означава *обрајну сйрану црне рупе*, источник новог, преображеног живота. Отвор зенице, кроз који лик улази да би био привремено обрнут у спознаји поново уздигнут, узнет. Или – »Оквир за деловање привида« како би рекао аутор: »Заиста, није ли моје, ма које нечујно питање / само оквир за деловање привида?« (песма »Науштрб слике«). Књиге О и *Наопако* (како се намеће: зло и наопако!) јесу два голема упита проклијала из тачке, сљубљена као лик и одраз у огледалу, учворена у двојни оквир за удвојене-утројене привиде. Благи ударац ивицом длана посред овога оквира – као онај посред исљувка у *Промени* – означио би уздужни пресек, ново корито, лежиште једнога новог знака који је у овим књигама садржан а није уписан – узвичника, усхитника.

Можда О и *Наопако* управо и означавају улазну, и другу, излазну, страну црне рупе, као сабирне, глобалне метафоре? У сваком случају, из њих, из неке њихове тачке, као преображени живот повремено пикне невидими млаз усклика.

О свеprisутном пак овде упитнику могло би се рећи да је он – као биће пресамићено над понором тачке, тајне – пун тежње да се усправи:

ово осећамо, репимо, у стиху »Надвило се ново / устројство?« (песма »Одвојиво мишљење«, књига *Наојако*).

Узнесење знака наслућујемо у завршним песмама књиге *О*, из стихова као што су: »Пре бих одабрао легло птице, с јајетом, и / у том бих стању сиво / Ишао сам путем лаганим кораком / Могао сам и да летим. / Сунце је стајало / Стао је звук. Стали су мириси полуострва«. Или: »Божја помоћ посрнулом човеку, и милина / на образима« (песма »Фрагменти из историје поезије«). Или: »Тај зрачак / ка избављењу кад у / друге подигнем поглед (...). Који на улици / силазе испуњени / радошћу (...) растачу потоке меда«. Или: »Рука спаса је ту / рука милине«.

Али као да се руди песниковој није дало да те знаке усклика упише. Јер тачке из којих се ту и тамо невидими ускличник вине – не преовлађују. Владавина, рекли смо, припада убитницима, а већина тачака је из нижих слојева доња сфера. »Није било полетања у будућност; посматрао сам најниже тачке« – каже песма за А. Р. (књига *Наојако*). И ма колико да су слике, виђене у том лету – који је и траг унутарњег виђења – провејане изразима као што су: раширио сам руке, полетећу, губим тежину, лебдим, летим, излетео сам, слетео сам (и слично), ма колико да промена пејзажа (географског, духовног) сама по себи такође дочарава лет – не напушта нас осећање *тежине одвајања*, »одвајања од крајолика и бајалица« како би рекао Петровић, који се хрве са големом вучом нечега што бисмо могли назвати не само земљином но и бесовском, мраковом, тежом. »Одвојио сам се, али / сам прерушен. Не судите олако – упозорава песма »Лаковерно« (књига *О*). Или још: »И све моје живе ране / и друга бића гледао сам распрострањене по свој околини« (песма »Несталне како се шире«, књига *О*).

Баш као што ни објашњење (»Видим светлост обасјава собу«, песма »Намештени дочек«, књига *О*) није разлучено од жара искушења: »Огањ који у мени плане, утвара« (песма »Ово је моја борба против стварности«, књига *О*). Или као што улазак светлости »милозвучне реченице: »Благо оном који светлост узео за дом свој« – не изгони сасвим из свести сећање на таму, на то да је »била и друга сила у / тој соби, кад се / изокрене њено биће – власна самоћа, поглед у језичаву, таочеву таму, у платно / шинтера«. Тама собе разапета као платно шинтера, отворена алузија на псећи живот у соби (и бесовски!), и на могућност продора светлости споља, такође нису трајна, засебна слика – њен нижи огранак видимо у песми »На страни оних«, где је поистовећење собе и живота драгоцено, јер се излетањем из собе излетело и из живота: »Видео сам собу из које сам излетео: боца са / кисеоником, таласаста сонда; самостално учешће у ваздуху«.

Степен одвојености овде је висок – но висока је и цена, зар не? Колики је њен износ најексплицитније се пита у песми »Деоба« (књига *Наојако*): »У земљи је било страшно. Тада душа моја остави тело. Видео сам је у диму (...) огњени стубови / сви ће се сурвати / служиће?«

ОМОТАЧ

Судбина одвојене, летеће душе (коначна летачева судбина), везана за очекивање да »огњени стубови« и »сурванци«, могу служити – још јед-

но је велико »О« које спонтано активира градитељски дух човеков, те летач и чини још један потез раван отварању књиге (ширењу руку) и облетању изнад потопа – али и потез умерен напред: у ваздуху за који се наслућује да је можебити »погранични штаб«(?) – активира се да ли сан, да ли сопствени обрис, да ли сенка, да ли аура(?) – тек, из жеље за овојницом, новом постелицом, материјализује се ново »О«, нове специфичне густине налик оној на коју се доле свикло, и настаје некаква лична одаја, корпа небеске жичаре, ваздушни бункер: речју – летилица, својеврсни нови омотач души (виду) у замену за стари који се у икаровском (уопште – људском) удесу строшио (као што је казано – »кад строши се месо твоје, тијело твоје«): »Сломљен је врат. Што ситнији су комади« (песма »За ближе проучавање«, књига *Наошако*). Јер – »и те како је у вратоломном летењу / било смутње« (песма »Утицајни обред«, књига *Наошако*): »озбиљни часи« смрсканога сна и шела, вероватно најужу шеснац црне руже која усисава, нужно доноси, као услов помака, суочавања са олошеном суштином сопственог бића, те и свест о *пошреби* покајања: »Где се него пред покајањем налазим (...) у намери да се / сударим са сликом / нема шале, у то сам се уверио« (песма »Допушта ти се да говориш сам о себи«, књига *О*).

Но говор о себи, и судар са сопственом сликом, Милутина Петровића, »блаженог бележника тајни« (песма »Тако се збитја наставише«), повући ће у даљи и тежи, *пружини* лет – или напор да лично искуство буде умерено према колективном. У своје »О« (откровење), своју летилицу, свој бункер – своју потошачку корпу (потрошачку пре свега у оном смислу који сугеришу стихови: »Потрошно сам дух златоусти / шта ми остаје«, песма »Штагод тајно«, књига *Наошако*) – он ће призвати *скуј*: обредно призвати обредни скуп.

Песма »Утицајни обред« у целини гласи: »И те како је у вратоломном летењу / било смутње; / зато се наглавце прихватим / овоземног посла. / Без / премишљања; пренесем / слику; и скуп пише слику; / раздраживачки; ах / други су над њима нагнути / развлаче пушњину. / И смешну јазбину«.

Шупља нада, пушта корпа, и изврнута, и извргнута порузи – горка је стварност и одвећ опишљива слика јазбине којој не помаже много ни овај песников скадарски напор да узиде свој дух у циглу и тако »ојача« своју – и колективну – летилицу-бункер: »Просто мој дух мора / да уђе у циглу. / Цигла се подиже изнад земље / шест метара. / Стане. Сипљиви радник маше / из ходника под земљом / под валом страсти« (песма »Дијаболично«). Тај *вал* страсти – а заправо већ на почетку књиге *О пошри* – јесте вал уља на ватру која је већ спржила једну грађевину-тело: »Тад се вратих у спржени конак« (песма »Сад сам нисам«).

Питање о судбини огњених стубова, сурваних, већ смо уочили, сада му можемо придодати визију с краја књиге (прве заставе) која је, иако већ погођена, већ у комадима, ипак полетела (па како год читали ово »погођена«: било као »изрешетана«, било »наручена«). Ако је полетела (па и црна) застава – хоће ли полетети и грађевина? Па макар због оне ретке чудесне цигле с уграђеним духом песниковим? Није ли управо за њу потрошен онај »дух златоусти« – није ли остало још »штогод тајно« у на изглед пустој, окренутој наопако (потрошачкој) корпи-летици! У

тој справн-сневалици («Годи ми да јој се примичем. / И тада одлучује да се претвори у корпу. У корпи су јад, и чемер, и још: брашно, зејтин, со. / Ниједног документа, распусна? / Она служи за преношење уроте; за прелажење до увира, и натраг. У ваздуху се зато назире бункер. / Тамо је и настала ова прича» (песма »Помало сегно«, књига *Наојако*).

Није ли остао у њој још неки *фраимени причиче*? (Опет скупљам фрагменте /. Нема им цене«, песма »Да приведем крају«, књига *Наојако*). Каква *закулисана слика*? Какво *ново »О«, ново око, нова леџилица*? »Гледај, каже ми / мајка, и око је / машина разметна« (песма »Комуникација фрагмената«, књига *Наојако*).

Која ће упитник иза »питањца« – »У пелини је једно?« – преобратити у ускличник? Остаје нам да се надамо. *О* нам је обећало – малим тројством: имаће мој осмех, мирисну облогу и промењене откудаје – нови отисак. Био би то отисак изван цигле (тела), изван летелице (душе), некакав макар и фрагментом – жиг чистога духа.